

DET URÅLDRIGA GRÄLET MELLAN POESI OCH FILOSOFI

Är det slut på gränsdragningarna mellan konst och vetenskap, en gammal gräns som dragits om många gånger? **Kate Larson** bejakar mellanrummet.

Text: Kate Larson

Sedan antiken har konst och vetenskap uppfattats som två utforskande vägar för människan.

Redan **Platon** talar ju i *Staten* om det "uråldriga grälet mellan filosofi och poesi". I Platons fall rör det sig om ett gräl beträffande respektive sanninganspråk och Platons argument för filosofin framför poesin är ontologiska såväl som moraliska. Främst rör det sig om skillnaden mellan filosofins förnuftsstyrda blick på världen och vad Platon ser som poesins irrationellt grundade men ack så inspirerande besjungande av den. En normativ skillnad mellan myt och förnuft (mythos och logos) som i Platons dialoger tycks motsägelsefull då dessa i stor utsträckning använder sig av myter för att närma sig de filosofiska insikter de vill kommunicera. I själva verket torde Platons filosofi visa hur intimt förknippade myt och förnuft är, eller snarare hur förnuftet är beroende av myten för att ge oss kunskap om verkligheten. Genom historien har dessa två vägar hållits mer eller mindre öppna för det forskande sinnet. Känt är att naturen uppfattats som ett konstverk (eller en dikt, själva skapelsen som en bok) och det mänskliga konstverket som ett mikrokosmos. Om naturen uppfattades som mystisk och okänd var den poetiska vägen den som avlockade henne hennes hemligheter medan den vetenskapliga plundrade henne. **Pierre Hadot** ger i *Le Voile d'Isis* (Isis slöja, 2004) mytiska namn åt dessa genom historien skilda förhållningssätt: det orfiska besjungande och det prometeuska exploaterande. Ett exempel på ett harmoniskt förhållningssätt som Hadot framhåller är **Goethes**, då han var både forskare och poet. Dock favoriserade Goethe ytterst poesins väg framför vetenskapens. Dess med- och

återskapande relation till naturen har en etisk såväl som estetisk dimension. Det rör sig inte bara om ett besjungande utan en kunskap om medvaro och delaktighet i verkligheten i stort. I och med vetenskapens specialisering och teknologisering har både harmoni och polarisering utslätats. Konsten har kanske inte frångått sina kunskapsanspråk men ofta marginaliserats (som uttrycket samtidskonst till exempel synliggör) eller underordnats. En av mina favoritförfattare, **John Fowles** (1926-2005) framstod säkert inte som samtida då han under 70-talets politiserade konstvärld och begynnande ekologiska medvetande förespråkade en "skamlöst poetisk attityd" till naturen. På sätt och vis är Fowles en efterföljare till Goethe då han skriver att konst och vetenskap är "grenar på samma träd". Trädet i fråga är emellertid naturen i vid mening, och genom att förespråka en poetisk attityd vill han fokusera på den som livsvärld.

Ett exempel på ett harmoniskt förhållningssätt som Hadot framhåller är Goethes, då han var både forskare och poet. Dock favoriserade Goethe ytterst poesins väg framför vetenskapens.

Filosofen **Gaston Bachelard** (1884-1962) förvånade sin akademiska samtid genom att mot slutet av sitt liv ägna flera böcker åt vetenskapliga föreställningars subjektiva och mytiska bakgrund, åt deras poetiska aspekt. Vad som var menat som en psykoanalys av vetenskapliga begrepp flödade över i en undersökning av materia och dröm, en poesins filosofi. Bachelard övergav emellertid inte sina renodlat vetenskapsfilosofiska undersökningar och hävdade, trots de många samband läsaren kan upptäcka, att dessa två forskningsvägar var strikt skilda åt.

Jag skulle säga att än så länge finns det redan flera konstnärliga former för den forskning akademien nu, aningen trubbigt, eftersöker.

Robert Musil skriver i sitt aldrig fullbordade romanprojekt *Mannen utan egenskaper* (1930-43):

"En man som vill finna sanningen blir vetenskapsman, en man som vill låta sin subjektivitet flöda blir kanske författare; men vad skall en man göra som vill något som ligger däremellan."

I Robert Musils fall kan vi måhända säga att han fann sin väg i det essäistiskt präglade skrivandet. I dag kanske han hade valt att söka sig till konstnärlig forskning. Eller skulle **Thomas Mann** ha avrått honom? Mann skriver i sin roman *Doktor Faustus* (1948):

"Men frihet är ju ett annat ord för subjektivitet, och en vackrer dag tål den inte sig själv längre, den förtvivlar om möjligheten att på egen hand vara produktiv och söker skydd och säkerhet hos det objektiva."

Konstnärlig forskning är ett relativt ungt forskningsområde och kan väl som sådant ännu inte fullt utvärderas. Efter dryga tio år nämner Vetenskapsrådet i Sverige 97 doktorander och 74 disputerade. Siffror som ju inte inräknar projekt av redan disputerade forskare. Är det så att detta forskningsområde en gång för alla gör slut på grälet mellan filosofi och poesi och uppmuntrar bägge vägar för utforskande?

Det återstår förstas att se och jag vill nämna att jag åtminstone har träffat en poet som hävdar området som genuin möjlighet för en reflektion hon annars upplevt som platslös. Samtidigt har det pågått en debatt om akademiseringen av de konstnärliga utbildningarna. Om vi skulle uppskatta viljan till att lyfta fram konstens utforskande och kunskapsalstrande karaktär har tydligt tillika ett hierarkiskt inordnande skett. Det konstnärliga utforskandet underordnas redan färdiga vetenskapliga, kunskapsteoretiska begrepp. (Detta ger sig till exempel känna om vi läser utdrag ur Vetenskapsrådets årsböcker om konstnärlig forskning.) Inom ramen för det Fria Litterära Seminariets föreläsningsserie om performativ kritik pågår just nu (i Stockholm men FSL är en nordisk förening) en undersökning av metodbegreppets relevans i förhållande till konstnärlig praktik. **Magnus William-Olsson**, som initierat undersökningen, förhåller sig mycket skeptisk till den systematiska väg som det gängse metodbegreppet anger. Han föreslår en ny begreppslighet, som ger konstens specifika utforskande tillvägagångsätt rättvisa. Ett preliminärt förslag från hans sida är "oscillering", en pendling mellan positioner och mellan reflektion och görande. Själva "görandet" är av vikt för William-Olsson i hans försvar för konstens särskildhet, både beträffande sätt, objekt och kommunikation. Där griper han tillbaka på de antika föreställningarna om skapande

och återskapande. När jag närvarade vid ett av FSLs seminarier yttrade sig också filosofen **Marcia Så Cavalcante** ytterst kritiskt om forskningsområdet. En poet och en filosof således som från varsitt håll ville hålla det gamla grälet vid liv. Jag, som själv är författare och filosof, kan inte annat än att hålla med. Inte enbart därför att konsten redan har en utforskande karaktär i egen rätt utan också för att det uråldriga grälet erbjuder ett fruktbart mellanrum. I detta pågår ingen förlikning, eller assimilering, utan en utmanande dialog. Kanske kan ett sådant mellanrum inte göras till ett område utan att förloras?

Varför har jag då till och från funderat på att söka projekt inom ramen för konstnärlig forskning? Bortsett från det krassa övervägandet att all finansiering är medskapande till att skapa ett rum för skapandet har själva rumsligheten varit av betydelse för mig. De befintliga genrer, eller områden, där ett mellanrumstänkande kan äga rum är marginaliserade. Essäistiken till exempel, som bland annat Robert Musil egensinnigt använde sig av, är genom historien betraktad som ett slags "icke genre", icke systematisk, varken konst eller vetenskap och därför obunden även till det så kallade sanningsanspråket. Den borde ju kunna locka också läsare över gränserna men, som Författarförbundets medlemstidning *Författaren* kunde berätta för några år sedan, saknas till exempel även genrebestämning på biblioteken. Ett essäistiskt verk kan inordnas under skönlitteratur, ibland inunder facklitteratur, ibland under litteraturvetenskap. När jag själv gav ut en dialogisk essä tillsammans med **Anna-Karin Palm** fick en vän syn på den i bokhandeln i hyllan för teologi.

Jag skulle säga att än så länge finns det redan flera konstnärliga former för den forskning akademien nu, aningen trubbigt, eftersöker. Inom litteraturen, vid sidan av dess mer organiska metanivåer, till exempel poetik såväl som ovan nämnda essäistik. Något som i sig inte hindrar att nya rum för reflektion kan brytas upp. Konstnären, från vilket konstnärligt område hon än må komma ifrån, besitter ju något av det oscillerande Magnus William-Olsson talar om, och skulle därför kunna skapa ett friare reflektionsutrymme av det som erbjuds, med tiden. Och på så sätt skapa en begreppsighet som inte stänger den konstnärliga reflektionen inne utan bidrar till att fördjupa och sprida den.

Kate Larson är författare och filosof.